
ZESZYTY NAUKOWE WYŻSZEJ SZKOŁY PEDAGOGICZNEJ
W BYDGOSZCZY

Studia Psychologiczne 1983 z. *

ZYGMUNT WIATROWSKI

WSP w Bydgoszczy

PEDAGOGIKA PRACY A PEDAGOGIKA SPECJALNA

Wprowadzenie

Zestawienie dwóch odrębnych dziedzin wiedzy naukowej, a tym bardziej analizowanie tychże pod kątem cech wspólnych i różniących, to zadanie niełatwe. Jednak ani pedagogika pracy, ani też pedagogika specjalna nie stanowią dyscyplin naukowych zupełnie niezależnych od siebie. Wchodzą one do kompleksu nauk pedagogicznych, których przedmiotem naczelnym jest wychowanie człowieka.

Wprawdzie pedagogikę pracy interesuje głównie człowiek sprawny fizycznie i psychicznie, a pedagogikę specjalną - człowiek upośledzony, lecz jeden z drugim żyją w tym samym otoczeniu przyrodniczych, społecznym i kulturowym, i ta właśnie okoliczność wprost nakazuje współdziałanie obu dyscyplin naukowych.

Bardzo przekonująca jest wypowiedź Ottona Lipkowskiego, według którego "pedagog specjalny, który wychowuje dzieci z odchyleniami od normy, musi z konieczności korzystać z różnych nauk, przede wszystkim medycznych, ale nie może zapomnieć o tym, że jest pedagogiem, a cała jego działalność jest przede wszystkim pedagogiczna. Pomoc z "zewnątrz" jest jakby wmontowana w całość jego oddziaływania rewalidacyjnego¹.

Z programu konferencji na temat pracy ludzi niepełnosprawnych wynika, że z góry zakłada się udział różnych dyscyplin naukowych w określaniu tak istotnego dla ludzi niepełnosprawnych problemu, jakim jest ich praca. W swoich rozważaniach zamierzam wykazać, że świadczenia pedagogiki pracy na rzecz pedagogiki specjalnej mogą i powinny być wyjątkowo duże.

A ponieważ mówić można także o wpływie pedagogiki specjalnej na pedagogikę pracy, stąd strukturę treściową rozważań wyznaczonych

tematem: pedagogika pracy a pedagogika specjalna określa następujące zagadnienia szczegółowe:

1. Ogólna charakterystyka pedagogiki pracy jako dyscypliny pedagogicznej.
2. Możliwe świadczenia pedagogiki pracy na rzecz pedagogiki specjalnej.
3. Teren i układ problemowy pedagogiki specjalnej jako źródło oraz czynnik rozwoju pedagogiki pracy.

1. Ogólna charakterystyka pedagogiki pracy jako dyscypliny pedagogicznej

Pedagogikę pracy przyjęto się określać jako dyscyplinę naukową, traktującą o pedagogicznych aspektach relacji: człowiek - wychowanie - praca. Jest to określenie dość ogólne, tym bardziej gdy zważymy, że każdym członem owej relacji zajmuje się wiele dyscyplin naukowych. Każda bowiem dziedzina wiedzy naukowej zajmuje się człowiekiem, jego istotą oraz jego potrzebami i możliwościami. Wiele nauk, nie tylko pedagogicznych, zajmuje się wychowaniem. Współczesny system nauk pedagogicznych obejmuje ponad 20 uznanych dyscyplin pedagogicznych. Do tego dochodzą: psychologia wychowawcza, socjologia wychowania, ekonomika kształcenia, cybernetyka pedagogiczna i inne. Wreszcie cały system nauk o pracy, obejmujący między innymi: filozofię pracy, fizjologię pracy, psychologię pracy, socjologię pracy, naukową organizację pracy, prakseologię, ergonomię i inne nauki o pracy trzeba wzbogacić o dalsze człony definiujące. Oto inna, poszerzona próba określenia: Przez pedagogikę pracy rozumieć można tę dyscyplinę pedagogiczną, której przedmiotem badań naukowych są problemy: wychowania przez pracę, kształcenia politechnicznego, orientacji i poradnictwa zawodowego, kształcenia i wychowania zawodowego, doskonalenia ogólnego i zawodowego pracowników oraz problemy oświatowe i wychowawcze współczesnego zakładu pracy. Z tak przyjętego określenia wynika, że o przedmiocie pedagogiki pracy stanowią te wszystkie układy oraz związki przedmiotowo-treściowe, przez które nade wszystko przewija się idea przygotowania człowieka do pracy zawodowej, jak również idea pomyślnego wielostronnie skutecznego udziału człowieka w tej pracy, która wypełnia znaczną część jego życia.

Inaczej mówiąc - problematyka badawcza pedagogiki pracy obejmuje te wszystkie zagadnienia, które wprawdzie od czasu do czasu przewijają się w ogólnych rozważaniach pedagogicznych, lecz którym w rozważaniach i analizach pedagogów pracy nadaje się rangę wyjątkowo wysoką, pierwszoplanową. W szczególności będą to problemy dotyczące:

- sylwetki osobowej człowieka pracy, jakiego chcemy wychować,
- treści, metod i środków kształcenia, doskonalenia i doskonalenia zawodowego,
- warunków osobowych, materialnych i społecznych przygotowania człowieka do pracy,
- skuteczności kształcenia i doskonalenia zawodowego,
- skuteczności działań pedagogicznych w zakładzie pracy.

Wymienione problemy w komplementarnym ujęciu stanowią o istocie pedagogiki pracy. Są one przedmiotem szczegółowej analizy wielu opracowań, w tym głównie "Metodologii pedagogiki pracy" oraz "Pedagogiki pracy w zarysie". W tym miejscu dodać wypada, że takich treści nie obejmowała i nadal nie obejmuje żadna inna dyscyplina pedagogiczna.

Wyróżnione dotychczas treści i zagadnienia, stanowiące o przedmiocie badań pedagogiki pracy, ukazują jej rozległość i złożoność problemową, lecz - jak się wydaje - nie tworzą jeszcze struktury treściowej tej młodej dyscypliny pedagogicznej. Dla nadania dyscyplinie określonej przejrzystości treściowej, postanowiono wyróżnić trzy wielkie obszary problemowe, zwane niekiedy działami pedagogiki pracy. Są to: kształcenie przedzawodowe, kształcenie zawodowe i pedagogika zakładu pracy.

Obszar zwany kształceniem przedzawodowym obejmuje te wszystkie czynniki i oddziaływania pedagogiczne, które decydują o rozwoju jednostki w okresie poprzedzającym systematyczne i zorganizowane kształcenie zawodowe, oraz które zbliżają jednostkę do pracy ludzkiej i do wyboru zawodu zgodnie z warunkami osobistymi i potrzebami społecznymi. W szczególności w obszarze tym mieszczą się takie problemy interesujące pedagogikę pracy jak:

- kształcenie ogólne traktowane jako podstawa kształcenia zawodowego,
- wychowanie przez pracę realizowane w domu rodzinnym, w przedszkolu i w szkole ogólnokształcącej /podstawowej i średniej/ oraz

w organizacji dziecięcej i młodzieżowej /ZHP/,

- kształcenie politechniczne w nowoczesnym ujęciu, a więc przyczyniające się do wprowadzenia jednostek i zespołów w świat kultury i cywilizacji technicznej,
- orientacja szkolna i zawodowa, dzięki której jednostka wiąże się z zawodem w sposób świadomy i odpowiedzialny.

Drugi wielki obszar problemowy, zwany powszechnie kształceniem zawodowym, obejmuje takie szczegółowe zagadnienia, jak: kształcenie ogólnozawodowe i specjalistyczne realizowane w różnych instytucjach kształcenia zawodowego /głównie jednak w szkole zawodowej i w zakładzie pracy/, prowadzące do uzyskania kwalifikacji zawodowych i warunkujące dobrą przydatność zawodową, wysoką wydajność pracy i zadowolenie z jej wykonywania.

W obszarze tym mieści się zatem cała struktura dydaktyczna, a więc cele, treści i programy kształcenia oraz wychowania zawodowego, proces kształcenia zawodowego teoretycznego i praktycznego, formy metody i środki kształcenia zawodowego, warunki skuteczności i wyniki kształcenia, powodzenia i niepowodzenia szkolne, losy i przydatność zawodowa absolwentów, wreszcie systemy kształcenia zawodowego na tle porównawczym.

Trzeci wielki obszar problemowy, zwany pedagogiką zakładu pracy, skupia problemy oświatowe i wychowawcze współczesnego zakładu pracy. Dodajmy zakład pracy w rozumieniu bardzo szerokim, a zatem:

- nastawionego na wytwarzanie dóbr materialnych,
- pełniącego różnego rodzaju usługi, np. w dziedzinie handlu, oświaty, kultury, zdrowia, komunikacji itp.,
- prowadzącego działalność naukowo - badawczą i twórczą.

W grupie problemów pedagogicznych współczesnego zakładu pracy istotne miejsce przypada procesom: adaptacji społeczno - zawodowej, identyfikacji z zawodem i ze środowiskiem pracy, stabilizacji zawodowej oraz dochodzenia do mistrzostwa w zawodzie.

Ogólniej owe problemy, angażujące oprócz pedagogów także psychologów i socjologów pracy, określa się mianem problemów społeczno - wychowawczych czy nawet humanizacyjnych. Z nimi zaś wiąże się dość silnie tzw. problematyka zadań pozaprodukcyjnych oraz kultura pedagogiczna w zakładzie pracy.

Do wyżej określonych działów pedagogiki pracy dochodzą jeszcze zagadnienia związane z naukowymi i metodologicznymi podstawami pedagogiki pracy, w tym zagadnienia zawodoznawcze, teoretyczne podstawy kształcenia i doskonalenia zawodowego, metody, techniki i narzędzia badań stosowane w pedagogice pracy oraz procedury i metodyki badań.

Z dokonanego uporządkowanego przeglądu problemów i obszarów badawczych pedagogiki pracy wynika, że są to problemy wyznaczone linią rozwoju zawodowego jednostki, bowiem w tej właśnie linii, tj. w kolejnych okresach życia jednostki przyjęto wyróżniać takie oto rodzaje i właściwości działań humanizacyjnych:

- wychowanie przez pracę w rodzinie i w przedszkolu, prowadzące do poznania pracy ludzkiej i kształtowania odpowiedniego stosunku do tej pracy;
- wychowanie przez pracę i preorientacja zawodowa w okresie nauczenia początkowego;
- wychowanie przez pracę, kształcenie politechniczne i orientacja zawodowa, realizowane w szkole ogólnokształcącej / podstawowej i średniej/ oraz prowadzące do zrozumienia sensu pracy ludzkiej i wyboru zawodu, zgodnie z możliwościami indywidualnymi a także potrzebami społecznymi;
- przygotowanie zawodowe szerokoprofilowe, realizowane w szkole zawodowej i prowadzące do nadania I stopnia kwalifikacji zawodowych w randze zawodu;
- przygotowanie zawodowe specjalistyczne, realizowane na wyższych poziomach kształcenia zawodowego i prowadzące do nadania kwalifikacji zawodowych w randze specjalności;
- adaptacja społeczno - zawodowa oraz pierwsza selekcja zawodowa, umożliwiająca stawanie się dobrym pracownikiem;
- identyfikacja z zawodem, z zakładem i ze środowiskiem pracy, gwarantująca dochodzenie do roli współgospodarza zakładu pracy;
- dochodzenie do mistrzostwa w zawodzie;
- dochodzenie do wzoru osobowego pracownika socjalistycznego zakładu pracy i osiągnięcie rangi pracownika zastępczego dla zakładu pracy;
- służenie doświadczeniem zawodowym i społecznym innym i tą drogą uzyskiwanie satysfakcji z dobrze wypełnionego obowiązku zawodowego.

W powyższym wykazie /omówionym szerzej w "Pedagogice pracy w zarysie"/ zaakcentowano dwa okresy: okres kształcenia przedzawodowego i zawodowego oraz okres aktywności zawodowej.

W okresie pierwszym skupiono te działania humanizacyjne powiązane z pracą, dzięki którym jednostka dochodzi do zrozumienia sensu pracy ludzkiej oraz do podstawowych kwalifikacji zawodowych. W okresie drugim ukazano kolejne działania społeczno - wychowawcze, dzięki którym pracownik staje się dobrym pracownikiem, współgospodarzem zakładu pracy, mistrzem w zawodzie, a w rezultacie zasłużonym pracownikiem w zawodzie. W okresach wyznaczonych latami życia realizowane są też wszystkie inne właściwości procesu humanizacji pracy i jej warunków, przy czym rola samej jednostki - pracownika wzrasta w miarę uzyskiwania dojrzałości zawodowej.

W następstwie tak określonej struktury treściowej pedagogiki pracy można stwierdzić, że do podstawowych terenów badawczych pedagogiki pracy należą:

- dom rodzinny, przedszkole i szkoła oraz inne ośrodki wychowania przez pracę i kształtowania osobowości młodego człowieka,
- szkoły i inne ośrodki /instytucje/ wychowania, spełniające funkcję przygotowania młodzieży do świadomego wyboru zawodu /dom rodzinny, szkoła ogólnokształcąca, organizacje młodzieżowe, środki masowego przekazu itp./,
- szkoły i inne placówki oświatowo - wychowawcze, realizujące proces przygotowania do pracy zawodowej,
- ośrodki i centra kształcenia ustawicznego pracowników, w tym szkoły dla pracujących, kursy i studia podyplomowe, zakłady pracy i organizacje społeczne, prowadzące różne formy ustawicznego upowszechniania oświaty zawodowej,
- zakłady pracy traktowane jako znaczące środowiska wychowania,
- ośrodki i instytucje prowadzące badania w dziedzinie pedagogiki pracy.

Mamy zatem do czynienia z dyscypliną naukową o rozległym obszarze penetracji badawczej.

2. Możliwe świadczenia pedagogiki pracy na rzecz pedagogiki specjalnej

Z konieczności odwołać się muszę do struktury treściowej pedagogiki specjalnej. Teoretycy tej dziedziny wiedzy stosują różne układy problemowe i różne podziały. Najczęściej wymienia się dwie niezależne od siebie klasyfikacje:

I Klasyfikacja ze względu na rodzaj odchylenia od normy, obejmująca następujące działy pedagogiki specjalnej:

1. oligofrenopedagogika, czyli pedagogika dotycząca upośledzeń umysłowych.
2. surdopedagogika, tj. pedagogika dotycząca upośledzeń słuchu i mowy.
3. tyflop pedagogika, czyli pedagogika dotycząca upośledzeń wzroku.
4. pedagogika resocjalizacyjna, traktująca o zaburzonym zachowaniu się na tle czynników organicznych i środowiskowych.
5. pedagogika terapeutyczna, dotycząca kalectw i schorzeń przewlekłych.

Do tej klasyfikacji niektórzy teoretycy pedagogiki specjalnej dołączają także logopedię - dziedzinę zajmującą się poprawą wad mowy i wymowy w aspekcie medycznym i pedagogicznym.

II Klasyfikacja ze względu na rodzaj i charakter oddziaływań pedagogicznych, obejmująca:

1. pedagogikę rewalidacyjną, zakładającą wychowanie specjalne jednostek upośledzonych, zmierzające do najpełniejszego ich rozwoju;
2. pedagogikę resocjalizacyjną, zajmującą się teorią i praktyką wychowania jednostek społecznie niedostosowanych;
3. pedagogikę rehabilitacyjną, nasyconą dążeniem do przywrócenia utraconej na skutek schorzeń, urazów i innych przyczyn sprawności fizycznej, psychicznej i społecznej, drogą oddziaływania usprawniającego i terapeutycznego.

Ten drugi podział, określony symboliką trzech "R", dla omówienia interesujących nas usług pedagogiki pracy wobec pedagogiki specjalnej, wydaje się bardziej przydatny. Toteż uczynię go przedmiotem dalszych rozważań.

W literaturze przedmiotu na ogół zgodnie stwierdza się, że do zasadniczych kierunków działania rewalidacyjnego należy:

- maksymalne rozwijanie tych sił biologicznych, zadatków i cech, które są najmniej uszkodzone,
- wzmacnianie i usprawnianie uszkodzonych sfer psychicznych lub fizycznych,
- wyrównywanie i zastępowanie deficytów biologicznych i rozwojowych³.

Można z pewnością przyjąć, że w każdym z wymienionych kierunków działania istotnego znaczenia nabierają m.in.: rozpoznanie możliwości działaniowych jednostki, wybór pracy i zawodu możliwego do wyuczenia się i wykonania przez jednostkę upośledzoną, specjalne przygotowanie zawodowe oraz dostosowanie warunków pracy do możliwości wykonawczych danej jednostki.

W tych zakresach, współdziałanie pedagogiki pracy z pedagogiką specjalną musi być wyjątkowo rozległe, przy tym realizowane w trybie roboczym. Pedagogika pracy dysponująca uznaną już w nauce teorią orientacji i poradnictwa zawodowego oraz kształcenia i doskonalenia zawodowego, może i powinna odnieść założenia owych teorii także do działań rewalidacyjnych. Wprawdzie pedagogika specjalna wypracowała już sobie odpowiednie do potrzeb rozwiązania organizacyjne i programowe, szczególnie w przypadku specjalnego szkolnictwa zawodowego, lecz - jak się wydaje - owe rozwiązania wymagają wzmocnienia teoretycznego, takim zaś służyć może pedagogika pracy.

Przedmiotem pedagogiki resocjalizacyjnej jest każda jednostka niedostosowana społecznie i zagrożona w rozwoju społeczno-moralnym. Według O. Lipkowskiego problem opieki nad społecznie niedostosowanymi rozpatrywany być może w trzech aspektach:

- profilaktyki dewiacji społecznych,
- resocjalizacji niedostosowanych społecznie,
- opieki postpenitencjarnej⁴.

W każdym z wymienionych zakresów szczególnie silnie akcentować można i należy przede wszystkim te układy treściowe i działaniowe, które w pedagogice pracy przyjęto się określać jako wychowanie przez pracę, do pracy i w procesie pracy, lub krócej jako wychowanie przez pracę.

"Wychowanie przez pracę to zamierzony i celowo organizowany rodzaj działalności wychowawczej, którego cechą szczególną stanowi

wykorzystanie roli pracy w procesach oddziaływania na jednostkę i dokonywania zmian w jej osobowości"⁵.

Z tak sformułowanej definicji wyprowadzić można tezę, iż praca stanowi jeden z istotnych czynników resocjalizacyjnych⁶.

Celowe i systemowe posługiwanie się tym czynnikiem stwarza oczekiwaną szansę wychowania przez pracę w różnych środowiskach i zakładach opieki resocjalizacyjnej.

A oto zadania wychowania przez pracę sprzyjające profilaktyce dewiacji społecznych, resocjalizacji niedostosowanych społecznie i opiece postpenitencjarnej:

- 1/ opanowanie wiedzy o pracy człowieka,
- 2/ zrozumienie roli pracy w życiu każdego człowieka,
- 3/ rozwijanie przekonania odnośnie celowości i społecznej użyteczności pracy własnej tak na wolności jak i w zakładzie karnym,
- 4/ rozwijanie pozytywnej motywacji do każdej pracy, nawet gdy w pewnych okresach i sytuacjach życia człowieka jest ona li tylko nakazem regulaminowym,
- 5/ wprowadzenie jednostek i zespołów objętych oddziaływaniem resocjalizacyjnym w nurt systematycznej i społecznie użytecznej pracy dla siebie i dla innych,
- 6/ doprowadzenie wychowanków do przekonania o możliwości i potrzebie stawania się dobrym i prawym człowiekiem, na którego liczyć może społeczeństwo.

Istnieje społeczna i pedagogiczna potrzeba uświadomienia wszystkim jednostkom podlegającym oddziaływaniom resocjalizacyjnym, a także ich wychowawcom, tak rozumianej istoty wychowania przez pracę. W tym natomiast zakresie możliwości oparcia się o pedagogikę pracy, dla której wychowanie przez pracę stanowi myśl przewodnią całej struktury problemowej, są szczególnie duże.

Z koncepcją pracy jako znaczącego czynnika resocjalizacyjnego wiąże się wiele innych problemów łączących pedagogikę specjalną z pedagogiką pracy.

Oto niektóre z nich: przyuczenie do zawodu, przygotowanie zawodowe, zdobycie kwalifikacji zawodowych, preorientacja zawodowa i wyuczenie się innego zawodu, postawa zawodowa, gwarantująca dobre wyniki i zadowolenie z wykonywanej pracy. Z programu konferencji Polski w Towarzystwa Walki z Kalectwem /kwiecień 1983/

której jesteśmy uczestnikami i realizatorami, wynika, że te właśnie problemy, wspólne dla pedagogiki pracy i pedagogiki specjalnej, uzyskały wyjątkowo wysoką rangę. Myślę, że ta okoliczność stanowi naturalny pomost między interesującymi nas dyscyplinami pedagogicznymi.

W przypadku pedagogiki rehabilitacyjnej na plan pierwszy wysuwają się oddziaływania usprawniające i terapeutyczne, odnoszone do dzieci i młodzieży, ale także ogólnie rozumiane działania rehabilitacyjne skierowane wobec ludzi dorosłych.

W powyższych zakresach działaniowych wpływ pedagogiki pracy na pedagogikę specjalną można uznać za w pełni uzasadniony.

Wynika on m.in. ze stwierdzenia J. Dęroszewskiej, która w zakresie terapii wychowawczej, aktywizującej dziecko chore wyróżnia terapię zabawową, terapię zajęciową i terapię pracą⁷. Jeszcze bardziej ów wpływ uwidacznia się w rehabilitacji zawodowej, która stanowi zorganizowany proces przystosowania inwalidy do warunków pracy zawodowej przez przystosowanie go do pracy w jego dawnym zawodzie, przy wykorzystaniu pomocy technicznej i różnych innych ułatwień, jak również przez przeszkolenie go w nowym zawodzie, jeśli wskutek schorzenia lub doznanego kalectwa utracił zdolność do pracy w dotychczasowym⁸. Ta ostatnia dziedzina działań rehabilitacyjnych zwanych niekiedy ergoterapią /leczenie pracą/, uzyskała już poważne wymiary organizacyjno-programowe, czy to w postaci ruchu spółdzielczości inwalidzkiej, czy też w postaci otwartych zakładów pracy, uwzględniających działy pracy osób objętych rehabilitacją zawodową.

Ogólnie stwierdzić można, że w rewalidacji, i w resocjalizacji, i w rehabilitacji problematyka pedagogiki pracy uzyskuje swoje znaczące odzwierciedlenie. W ostatnich latach prawidłowość tę bardzo silnie akcentuje prof. Aleksander Hulek, który między innymi wypracował i upowszechnia interesującą koncepcję pedagogiki rewalidacyjnej pracy⁹.

3. Teren i układ problemowy pedagogiki specjalnej jako źródło oraz czynnik w rozwoju pedagogiki pracy

Dotychczasowy sposób prowadzenia rozwiązań może wytworzyć przypuszczenie o dominacji pedagogiki pracy nad pedagogiką specjalną. Trzeba zatem wyraźnie stwierdzić, że o jakiegokolwiek dominacji mowy być nie może. Pedagogika pracy swoim przedmiotem badań może rzuto-

wać na optymalizację rozwiązań teoretycznych i praktycznych polegających pedagogiki specjalnej. Ale i pedagogika specjalna może czynić to samo wobec pedagogiki pracy. Rzeczywistość jest taka, że usługi pedagogiki pracy wobec pedagogiki specjalnej - jak na razie - pozostają w sferze możliwych i oczekiwanych. Można żywić nadzieję, że wyżej wspomniana konferencja w powyższym zakresie stanowić będzie dobry początek realizacyjny.

Teoretycy pedagogiki pracy coraz bardziej uświadamiają sobie możliwość i potrzebę ogarnięcia swoim rozważaniami i uogólnieniami także wybranych problemów pedagogiki specjalnej.

Wymieniliśmy ich wiele przy analizowaniu trzech głównych działów pedagogiki specjalnej. Z dokonanego przeglądu wynika, że:

- tereny badań pedagogiki specjalnej uczynić można także terenami badań pedagogiki pracy,
- niektóre problemy pedagogiki specjalnej muszą stać się zarazem znaczącymi problemami pedagogiki pracy,
- niektóre rozwiązania organizacyjno-programowe z zakresu rewalidacji, resocjalizacji i rehabilitacji powinny być uznane przez pedagogikę pracy jako optymalne, zatem godne upowszechnienia także w pedagogice pracy. Mam na myśli szczególnie osiągnięcia pedagogiki specjalnej w zakresie: orientacji i poradnictwa zawodowego, organizowania procesu wychowania przez pracę w zakładach resocjalizacyjnych, praktycznie rozumianego i realizowanego kształcenia politechnicznego w ośrodkach rehabilitacji dzieci i młodzieży. skuteczności działań rehabilitacyjnych wśród dorosłych oraz w zakresie indywidualizacji oddziaływań dydaktycznych i wychowawczych, jak również postępowania się metodą analizy indywidualnych przypadków. Dwa ostatnie akcenty wiążą się z koniecznością wypracowania przez pedagogikę pracy takiego podejścia do analizy struktury czynnościowej i umiejętnościowej człowieka, które nie ograniczając zasady socjalizacji /uspołecznienia/ pozwoli pedagogice pracy znacznie wzbogacić teorię skutecznego działania. A zatem współpraca teoretyków i praktyków pedagogiki specjalnej i pedagogiki pracy staje się nieodzowna.

PRZYPISY

- ¹O. Lipkowski, *Pedagogika specjalna /zarys - wydanie trzecie/*, Warszawa 1979, s. 18
- ²T. Nowacki /red./, *Metodologia pedagogiki pracy*, Warszawa 1978
Z. Wiatrowski, *Pedagogika pracy w zarysie*, Bydgoszcz 1980
- ³O. Lipkowski, *op.cit.*, s. 42
- ⁴O. Lipkowski, *op.cit.*, s. 109
- ⁵Z. Wiatrowski, *Pedagogika pracy w zarysie*, *op.cit.*, s. 70
- ⁶Omawiam to zagadnienie w artykule: *Praca jako czynnik resocjalizacyjny*, drukowanym w *Studiach Pedagogicznych WSP w Bydgoszczy* /z. 10/
- ⁷J. Doroszevska - rozdział w opracowaniu M. Grzegorzewskiej pt. *Pedagogika specjalna*, Warszawa 1964, s. 80
- ⁸*Wielka Encyklopedia Powszechna PWN*, Tom 9, Warszawa 1967, s. 752
- ⁹*Pedagogika rewalidacyjna*, red. A. Hulek, Warszawa 1977; w tym szczególnie opracowania A. Hulka - *Podstawy rehabilitacji* /rozd. I/ i *Rozwój rehabilitacji* /rozd. XXXI/

ARBEITSPADAGOGIK UND SPEZIALPADAGOGIK

Zusammenfassung

In diesem Beitrag wurden die wesentlichen Eigenschaften zweier pädagogischer Disziplinen besprochen, der Arbeitspädagogik und Spezialpädagogik. Dabei werden Antworten auf folgende Fragen gegeben:

- was die oben erwähnten Disziplinen verbindet und was sie unterscheidet,
- welche gegenseitigen Dienste sich diese Disziplinen leisten können.

Der Autor stellt fest, dass es für beide Disziplinen ausserordentlich viele Möglichkeiten der gegenseitigen Unterstützung gibt. Die Arbeitspädagogik dient hauptsächlich der Weiterentwicklung der Theorie der Erziehung durch Arbeit, sie vermittelt aber auch einen interessanten Blick auf die berufliche Entwicklung eines Menschen. Die Spezialpädagogik hat neue Lösungen im Bereich der Berufsorientierung und -beratung sowie der Erziehung durch Arbeit in den Resozialisierungsanstalten erarbeitet. Aus diesem Grunde sollten die Ergebnisse der Arbeits - und der Spezialpädagogik öfter als bisher genutzt werden. Die Zusammenarbeit der Theoretiker und Praktiker der Spezialpädagogik und Arbeitspädagogik ist somit unentbehrlich.